
Варшава, 1 јули 2021 год.

Мислење-бр.: GEND-MKD/413/2021 [ЈВ]

МИСЛЕЊЕ ВО ВРСКА СО ПРЕДЛОГ- ЗАКОНОТ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

За целта на ова Мислење свој придонес дадоа г-ца Алис Томас, Меѓународен експерт за човекови права и правни прашања и г-ца Дорота Риза, Експерт за владеење на правото и за прашања сврзани со родовата еднаквост

Врз основа на неофицијалниот превод на англиски јазик на Предлог - законот обезбеден од страна на Министерството за труд и социјална политика на Република Северна Македонија.

Канцеларија на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права

Улица Миодова 10, PL-00-251 Варшава
Канцеларија: +48 22 520 06 00, факс: +48 22 520 0605
www.legislationline.org

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ И КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ

Предлог-законот за родова еднаквост има за цел да обезбеди дополнително вклучување на свесноста за родовата еднаквост и соодветните активности во рамките на најголем дел од органите на државната управа, вклучително Собранието и извршната власт, како на централно, така и на локално ниво. Голем број од телата за родова еднаквост предвидени со тековниот Закон за еднакви можности се задржани, имено Комисијата за родова еднаквост во рамките на Собранието и родовите координатори/советници во рамките на министерствата и останатите органи на државната управа, како и во органите на локалната самоуправа. Истовремено, со Предлог-законот се воведуваат неколку нови тела, кои доколку бидат соодветно воспоставени и обезбедени со потребните ресурси и обука, ќе помогнат во зголемувањето на ефективноста на активностите за родова еднаквост во јавната и во приватната сфера.

Најважно е тоа што со Предлог-законот се предвидува да се воспостави Секретаријат за родова еднаквост во рамките на Владата, којшто од Министерството за труд и социјална политика, кое таа улога ја извршува согласно тековниот закон, би ја преземал улогата за координација и надзор врз спроведувањето на Предлог-законот. Додека ова, начелно, претставува чекор што го поздравуваме, преку соодветните одредби од Предлог-законот треба дополнително да се разјаснат улогата и надлежностите на овој Секретаријат, а особено во однос на другите новоформирани тела, како што се Ресурсниот Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање и Националното координативно тело за родова еднаквост. Преку дополнително појаснување на определената терминологија којашто се користи, како и на опсегот на Предлог-законот и надлежностите на веќе постоечките тела за родова еднаквост, би можело да се обезбеди поголема правна сигурност.

Поконкретно, а во дополнение на горенаведеното, ОБСЕ/ОДИХР ги дава следните препораки за натамошно зголемување на ефективноста на Предлог-законот:

- А. Дополнително да се појасни опсегот на Предлог-законот според членовите 1 и 2, а особено изразите “сите сфери на општествено живеење”; [став 21], како и да се разгледа, дообјасни и засили дефиницијата на изразот “дискриминација” според членот 4 од Предлог-законот; [ставови 22-24]
- Б. Во однос на мерките за родова еднаквост:
  1. Да се разгледа можноста во Предлог-законот да се посочи временска рамка за усвојување на правилникот за работа предвиден со членот 7 ставот 2 (и останатите правилници за работа); [став 25]
  2. Да се види можноста за разгледување на членот 9 во врска со привремените мерки, така што преку нивната поширока примена да се

- обезбеди засилена еднаквост на мажите и жените, а исто така да се опфатат и дискриминацијата и насилството врз основа на род; [став 26]
3. Да се воведат механизам за следење на постојаните и привремените мерки со цел да се процени дали истите делуваат во пракса; [став 27]
- В. Да се дополнат членовите 13 и 14 кои се однесуваат на Комисијата за родова еднаквост во Собранието преку појаснување на значењето на начелото на балансирано учество кое се зема превид при составувањето на работните тела на Собранието според членот 13 став 4, како и да се разгледа и засили листата на надлежности на Комисијата предвидена со членот 14 став 2; [ставови 34-36]
- Г. Во однос на новоформираните тела за родова еднаквост во рамките на извршната власт:
1. да се појасни каде ќе биде сместен Секретаријатот, чиешто формирање се предвидува со членот 24, како и да се обезбедат доволно средства и обука за да може истиот соодветно да ги исполнува своите задачи; [ставови 39-40]
  2. да се разгледа улогата на Министерството за труд и социјална политика во однос на известувањето предвидено со членот 16 став 4 и членот 19 став 10; [став 41]
  3. јасно да се дефинираат улогата и надлежностите на Ресурсниот Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање предвиден со членот 25 и да се појасни каде истиот ќе биде сместен во рамките на државната управа, како и на кој начин истиот ќе соработува со Секретаријатот и другите јавни тела; исто така, потребно е да се обезбедат доволно ресурси со цел да се овозможи ефикасноста на ова тело; [ставови 42-43]
  4. да се прецизираат задачите и надлежностите на Националното координативно тело во членот 26, да се утврди на кој начин истите се разликуваат од оние на Секретаријатот, како и да се појасни на кој начин овие две тела ќе соработуваат; [ставови 46-47]
- Д. да се додаде референца во однос на локалните комисии за родова еднаквост согласно Законот за локална самоуправа, да се појасни учеството во таквите комисии според членот 20 став 2, како и да се предвидат редовни обуки за мажите и жените кои членуваат во комисиите за еднаквост; [став 49]
- Ѓ. во Предлог-законот да се прецизираат улогата и механизмите за постапување по жалби во националните институции за човекови права (НИЧП) во областа на дискриминација врз основа на пол, род или родов идентитет, или да се вклучат референци кои упатуваат на важечките закони, да се обезбедат доволно ресурси и обука за НИЧП, како и да се засилат членовите 14, 16 и 19 од Предлог-законот преку упатување кон соработка на релевантните тела за родова еднаквост со НИЧП; слични одредби потребно е да се воведат и за новоформираните тела што се предвидува да се формираат согласно Предлог-законот; исто така, да се разгледаат членовите 22 и 23 со цел

да се обезбеди сигурност дека следењето на медиумите и обврските наметнати врз политичките партии се усогласени со меѓународните стандарди за човекови права; [ставови 52-58]

- Е. Во Предлог-законот повторно да се воведат сите можни механизми за правни лекови и жалби, вклучително и референци кои упатуваат на механизмите за постапување по жалби пред НИЧП, да се процени и разгледа можноста за повторно воведување на механизмот за административни жалби согласно Предлог-законот, или да се вклучи референца која упатува на важечките закони. Да се додадат заштитни мерки за судските постапки, како и референци кои упатуваат на дополнителни елементи што се користат во тужбите според Законот за борба против дискриминација, како што се тужбите *actio popularis* (тн. тужба во име на народот) и учество на трети страни и, по потреба, да се предвиди правна помош за таквите постапки; и во Предлог-законот да се разгледаат и обезбедат дополнителни детали во врска со санкциите, како што се различни видови глоби, или да се упати на конкретни правила за прекршоци што се применуваат во такви случаи; [ставови 59-64] и
- Ж. да се обезбедат соодветни и широко распространети јавни консултации во текот на следните чекори на процесот на донесување закони, како и да се разгледа Предлог-законот и во него да се обезбеди користење на родово неутрална терминологија. [ставови 66-69]

Овие препораки, заедно со други дополнителни препораки се вклучени во текстот на ова Мислење и истите се напишани со засенчени букви.

Како дел од својот мандат да им помага на земјите учеснички на ОБСЕ во спроведувањето на обврските на ОБСЕ, ОБСЕ / ОДИХР, на барање, го разгледува предлогот и постојното законодавство со цел да ја процени нивната усогласеност со меѓународните стандарди за човекови права и со заложбите на ОБСЕ и дава конкретни препораки за подобрување.

ТАБЕЛА СО СОДРЖИНИ

I. ВОВЕД	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
II. ОПСЕГ НА МИСЛЕЊЕТО	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
III. ПРАВНА АНАЛИЗА И ПРЕПОРАКИ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1. Правосилни меѓународни стандарди за човекови права и Заложби на ОБСЕ во сферата на човековата димензија во врска со родовата еднаквост	7
2. Позадина	10
3. Општи одредби на Предлог-законот	12
4. Мерки за родова еднаквост	13
5. Субјекти и механизми одговорни за спроведување на Мерките за родова еднаквост	14
5.1. Комисија за родова еднаквост во Собранието	14
5.2. Тела за родова еднаквост во рамките на извршната власт	16
5.3. Тела за родова еднаквост на локално ниво	19
5.4. Други субјекти одговорни за спроведување на законот	19
6. Правни лекови и санкции	22
7. Препораки што се однесуваат на постапката за изготвување и усвојување на Предлог-законот	24
7.1. Оценка на влијание и партиципативен пристап	24
7.2. Родово неутрално изготвување на закони	25

АНЕКС: Предлог-закон за родова еднаквост на Северна Македонија

I. ВОВЕД

---

1. На 15 март 2021 година, Министерот за труд и социјална политика на Република Северна Македонија достави до Канцеларијата на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права (во натамошниот текст “ОБСЕ/ОДИХР”) барање за правно разгледување на Предлог-законот за родова еднаквост на Северна Македонија (во натамошниот текст “Предлог-закон”). Предлог-законот има за цел да го замени постојниот Закон за еднакви можности на мажите и жените од 2012 година (во натамошниот текст “Закон за еднакви можности”).
2. На 24 март 2021 година, ОДИХР одговори на ова барање потврдувајќи ја подготвеноста на канцеларијата да изготви правно мислење во врска со усогласеноста на Предлог-законот со меѓународните стандарди за човекови права и заложбите на ОБСЕ во сферата на човековата димензија.
3. Ова Мислење беше изготвено како одговор на горенаведеното барање. ОБСЕ/ОДИХР ја спроведе оваа оценка во рамките на својот мандат согласно начинот утврден со Акцискиот план на ОБСЕ за унапредување на родовата еднаквост, во кој се вели дека “ОДИХР, во соработка до други меѓународни организации и надлежни национални тела и институции ќе им помогне на земјите учеснички на ОБСЕ во нивното усогласување со меѓународните инструменти за унапредување на родовата еднаквост и правата на жените и во разгледување на законодавството со цел да може да се обезбедат соодветни правни гаранции за унапредување на родовата еднаквост во согласност со заложбите на ОБСЕ и останатите заложби”.¹
4. Во 2011 година, ОБСЕ/ОДИХР изврши разгледување на претходниот предлог на Законот за еднакви можности од 2006 година, како и на Предлог-законот од 2011 година за измена на овој закон.²

II. ОПСЕГ НА МИСЛЕЊЕТО

---

5. Опсегот на ова Мислење го покрива само Предлог-законот доставен за разгледување. Така ограничено, мислењето не обезбедува целосно и сѐопфатно разгледување на целосната правна и институционална рамка со која се регулира родовата еднаквост во Северна Македонија.
6. Мислењето покренува клучни прашања и упатува на области кои се предмет на загриженост. Во интерес на концизноста, тоа повеќе се фокусира врз оние одредби кои бараат измени или подобрувања отколку врз позитивните аспекти на Предлог-законот. Правната анализа што следи се заснова врз меѓународните и регионалните човекови права и стандарди, норми и препораки за владеење на правото, како и врз релевантните заложби на ОБСЕ во сферата на човековата димензија. Следствено, во

---

¹ Види во [Акцискиот план на ОБСЕ за унапредување на родовата еднаквост](#) усвоен со Одлука на Министерскиот совет Бр. 14/04, МС.ДЕС/14/04 (2004).

² Види во Мислењето на ОБСЕ/ОДИХР за Законот за еднакви можности за жени и мажи на поранешната југословенска Република Македонија од 9 јуни 2011 година, и во Мислењето на ОБСЕ/ОДИХР за Предлог-законот за еднакви можности за жените и мажите на поранешната југословенска Република Македонија од 16 септември 2011 година.

мислењето, исто така, се нагласуваат и добрите практики од некои други земји учеснички на ОБСЕ во оваа област. Кога упатува на националното законодавство, ОБСЕ/ОДИХР не застапува ниту еден конкретен модел на држава; попрво се фокусира врз обезбедувањето јасни информации во врска со применливите меѓународни стандарди, притоа илустрирајќи на кој начин истите би можеле да се применат во одредени национални закони. На секој модел на држава треба да му се пристапи со внимателност, зашто не неопходно истиот би можел да се преслика во друга држава, па така, треба секогаш повторно да се разгледува во контекст на пошироката национална институционална и правна рамка, како и во контекст на самата држава и нејзината политичка култура.

7. Понатаму, согласно *Конвенцијата за елиминирање на сите облици на дискриминација против жените*³ (во натамошниот текст “КЕСОДЖ”) и *Акцискиот план на ОБСЕ за унапредување на родовата еднаквост од 2004 година*⁴ и заложбите за вклучување на родовите прашања во активностите, програмите и проектите на ОБСЕ, Мислењето интегрира, како што е соодветно, родова перспектива и перспектива на различност.
8. Ова Мислење се заснова врз официјален англиски превод на Предлог-законот обезбеден од страна на Министерството за труд и социјална политика, којшто е припоен на овој документ во форма на Анекс. Грешки како резултат на преводот може да постојат. Ова Мислење, исто така, достапно е и на македонски и албански јазик. Сепак, англиската верзија останува да биде единствената службена верзија на ова Мислење.
9. Во поглед на горенаведеното, ОБСЕ/ОДИХР би сакал да нагласи дека ова Мислење не го спречува ОБСЕ/ОДИХР во иднина да формулира дополнителни пишани или усни препораки или коментари во врска со соодветни предметни прашања во Северна Македонија.

III. ПРАВНА АНАЛИЗА И ПРЕПОРАКИ

---

1. ПРАВОСИЛНИ МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА И ЗАЛОЖБИ НА ОБСЕ ВО СФЕРАТА НА ЧОВЕКОВАТА ДИМЕНЗИЈА ВО ВРСКА СО РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ

10. Основните меѓународни стандарди за еднаквост може да се најдат во генеричките инструменти за човекови права, како што е Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (во натамошниот текст “МПГПП”).⁵ Членот 26 од МПГПП предвидува дека сите лица се еднакви пред законот и дека законот на сите лица им гарантира еднаква и ефективна заштита од дискриминација, на каква било основа, вклучително и полова. Ова начело се сретнува, исто така, и во Европската Конвенција за човекови права и

---

³ Конвенција на ОН за елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, усвоена со Резолуцијата 34/180 на Генералното Собрание на ОН на 18 декември 1979 год. Северна Македонија се приклучи на Конвенцијата на 18 јануари 1994 год

⁴ Види во параграф 32 од Акцискиот план на ОБСЕ за унапредување на родовата еднаквост усвоен со Одлука бр. 14/04, МС.DEC/14/04 (2004), <<http://www.osce.org/mc/23295?download=true>>.

⁵ Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП) на ОН усвоен со Резолуција 2200А (XXI) на Генералното Собрание на ОН на 16 декември 1966 година. Северна Македонија му пристапи на МПЕСКП на 18 јануари 1994 година.

основни слободи (во натамошниот текст “ЕКЧП”),⁶ главно во членот 14, со кој се забранува дискриминација во уживањето на останатите права од Конвенцијата, меѓу другото, и врз основа на половата припадност на лицето, како и во Протоколот 12 од Конвенцијата, којшто содржи поширока засебна забрана на сите облици на дискриминација.

11. Дефиницијата за “дискриминација против жените” првпат беше усвоена во членот 1 од КЕДПЖ, во којшто таквата дискриминација се дефинира како секаков вид на разликување, исклучување или ограничување врз основа на пол, со ефект или цел да го наруши или поништи признавањето, уживањето или реализирањето на човековите права од страна на жените во политичката, економската, културната, социјалната, граѓанската или која било друга сфера на иста основа како и мажите. Земјите потписнички на КЕДПЖ се залагаат да работат заедно кон елиминирање на дискриминацијата против жените во сите области на живеење, вклучувајќи го, меѓу другото, и правниот статус, политичкото учество, вработувањето, образованието, здравствената заштита и семејните структури (член 2).
12. Советот на Европа има издадено голем број документи на теми сврзани со родовата еднаквост, започнувајќи со резолуцијата 855 (1986) на Парламентарното собрание на Советот на Европа (во натамошниот текст “ПССЕ”) за еднаквоста меѓу мажите и жените,⁷ по која следеа и други резолуции и препораки, со кои, меѓу другото, се опфаќа еднаквоста на правата помеѓу мажите и жените,⁸ напредокот во правата на жените,⁹ состојбата на жените во руралното општество¹⁰, балансирано учество на жените и мажите во политичкото и јавното одлучување,¹¹ механизмите за обезбедување на одлучување на жените,¹² учество на жените во политиката преку изборниот систем,¹³ мерки за борба против дискриминација врз сите основи на сексуална ориентација и родов идентитет,¹⁴ заштита и унапредување на правата на жените и девојчињата со попреченост¹⁵ и родова еднаквост и медиуми.¹⁶ Поновите препораки на Комитетот на Министри на Советот на Европа се фокусираат на теми како

---

⁶ Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година, стапи на сила на 3 септември 1953 година. Република Северна Македонија ја ратификуваше ЕКЧП на 10 април 1997 година..

⁷ Резолуција 855(1986) на Парламентарното Собрание за еднаквост помеѓу мажите и жените, усвоена на 27 јануари 1986 година на 21-то заседание.

⁸ Препорака 1229 (1994) на Парламентарното Собрание за еднаквост помеѓу мажите и жените, усвоена на 24 јануари 1994 година на 1-то заседание.

⁹ Препорака 1269 (1995) на Парламентарното Собрание за постигнување на вистински напредок во правата на жените од 1995 година, усвоена на 27 април 1995 на 15-то заседание.

¹⁰ Препорака 1321 (1997) на Парламентарното Собрание за подобрување на состојбата на жените во руралното општество, усвоена од Постојаниот Комитет во име на Парламентарното Собрание, на 19 март 1997 година.

¹¹ Препорака CM/Rec(2003)3 на Комитетот на Министри на земјите членки за балансирано учество на жените и мажите во политичкото и јавното одлучување, усвоена од Комитетот на Министри на 12 март 2003 година на 831-от Состанок на Замениците Министри.

¹² Резолуција1489 (2006) на Парламентарното Собрание за механизмите за обезбедување на учество на жените во одлучувањето, усвоена од Постојаниот Комитет во име на Парламентарното Собрание на 17 март 2006 година.

¹³ Препорака 1899 (2010) на Парламентарното Собрание за зголемување на претставувањето на жените во политиката преку изборниот систем, усвоена на 27 јануари 2010 година на 6^{то} заседание на 19 март 1997.

¹⁴ Препорака CM/Rec(2010)5 на Комитетот на Министри на земјите членки за мерките за борба против дискриминација врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет, усвоена од Комитетот на Министри на 31 март 2010 година на 1081-от Состанок на Замениците Министри.

¹⁵ Препорака CM/Rec(2012)6 на Комитетот на Министри на земјите членки за мерките за борба против дискриминација и за заштита и унапредување на правата на жените и девојчињата со попреченост, усвоена од Комитетот на Министри на 13 јуни 2012 година на 1145-от Состанок на Замениците Министри.

¹⁶ Препорака CM/Rec(2013)1 на Комитетот на Министри на земјите членки за родова еднаквост и медиуми, усвоена од Комитетот на Министри на 10 јули 2013 година на 1176-от Состанок на Замениците Министри.

што се вклучување на родот во спортот, родовата еднаквост во аудио - визуелниот сектор и спречување и борба против сексизмот.¹⁷

13. Понатаму, како земја кандидат за членство во Европската Унија (во натамошниот текст “ЕУ”), Северна Македонија има превземено и продолжува да превзема чекори во насока на усогласување на своето законодавство со законодавството на ЕУ. На ниво на Европската Унија, постојат две главни директиви (во натамошниот текст “Родови директиви на ЕУ”) кои ги отсликуваат заложбите на земјите на ЕУ во насока на обезбедување заштита на еднаквоста меѓу мажите и жените. Тоа се Директивата на Советот 2004/113/ЕК за начелото на еднаков третман помеѓу мажите и жените во пристап и набавка на добра и услуги и Директивата 2006/54/ЕК на Европскиот Парламент и на Советот за спроведување на начелото на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените околу прашањата на вработување и занимање. И двете Родови Директиви на ЕУ содржат дефиниции за дискриминација (директна и индиректна), вклучувајќи и сексуално вознемирување, и предвидуваат еднаквост на третманот во горенаведените области (добра и услуги, и вработување), истовремено фокусирајќи се, исто така, и врз правните лекови и спроведувањето.
14. Од разните заложби на ОБСЕ кои се фокусираат врз еднаквиот третман, Виенскиот Документ е можеби еден од најконкретните во нагласувањето дека сите земји учеснички на ОБСЕ се залагаат за обезбедување на човековите права и основните слободи за секое лице кое се наоѓа во рамките на нивните територии и е предмет на нивна надлежност, без каква било разлика заснована врз карактеристики како што е, меѓу другото, полот на една личност.¹⁸ Ова начело се повторува на еден подетален начин во ставот 40.4 на Московскиот Завршен документ, каде земјите учеснички на ОБСЕ ја афирмираат својата цел за постигнување не само *de jure*, туку и *de facto* еднаквост на можности помеѓу мажите и жените, како и на унапредување на ефективните мерки за таа цел.¹⁹ Во истиот документ, земјите учеснички на ОБСЕ препознаваат дека “вистинската и целосна еднаквост помеѓу мажите и жените е основен аспект на едно праведно и демократско општество кое се заснова врз владеење на правото”. Акцискиот план на ОБСЕ за унапредување на родовата еднаквост од 2004 година, во Поглавјето IV, исто така, ги повикува земјите учеснички на ОБСЕ да развиваат политики и да воспоставуваат механизми за унапредување и зајакнување на родовата еднаквост, како и да бидат усогласени со правосилните меѓународни инструменти коишто ги имаат ратификувано или кон кои што имаат пристапено.²⁰ Во 2009 година во Атина, Советот на Министри на ОБСЕ ги повика земјите учеснички на ОБСЕ, меѓу другото, да

¹⁷ Препорака CM/Rec(2015)2 на Комитетот на Министри на земјите членки за вклучување на родовите прашања во спортот, усвоена од Комитетот на Министри на 21 јануари 2015 година на 1217-от Состанок на Замениците Министри; Препорака CM/Rec(2017)9 на Комитетот на Министри на земјите членки за родова еднаквост во аудио - визуелниот сектор, усвоена од Комитетот на Министри на 27 септември 2017 година на 1295-от Состанок на Замениците Министри, и Препорака CM/Rec(2019)1 за спречување и борба против сексизмот, усвоена од Комитетот на Министри на 27 март 2019 година на 1342-от Состанок на Замениците Министри.

¹⁸ Завршен документ од Виена на ЦСЦЕ – трет последователен состанок, Виена, 15 јануари 1989 година, Прашања сврзани со безбедноста во Европа, Начела, параграф 13.8.

¹⁹ Документ од состанокот во Москва на Конференцијата за човековата димензија на ОБСЕ, Москва, 3 октомври 1991 година, став 40.

²⁰ Одлука на Советот на Министри на ОБСЕ бр. 14/04 во врска со Акцискиот план на ОБСЕ за 2004 за унапредување на родовата еднаквост од 7 декември, 2004 година, Поглавје 4, став 42.

разгледаат конкретни мерки за постигнување на родов баланс во сите јавни институции и да размислат околу преземање на можни законски мерки за овозможување на побалансирано учество на жените и мажите во јавниот живот и во одлучувањето.²¹

2. Позадина

15. Во текот на последните децении, Северна Македонија има воспоставено силна правна рамка и рамка на политики со цел зајакнување на родовата еднаквост во државата.²² Во моментот,²³ жените се застапени со 39,17 проценти во Собранието, и заземаат 47 од вкупно 120 места.²⁴ Истовремено, во Прирачникот од 2020 година за пратениците и вработените во Собранието објавен од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје²⁵ се забележува дека родовите квоти имаат помогнато во зголемување на родовиот квалитет во Собранието, како и на ниво на локалните совети, но застапеноста на жените во останатите јавни институции останува да биде под целта од 40 проценти предвидена во Препораката на Советот на Европа Rec(2003)3 на Комитетот на Министри на земјите членки во однос на балансирано учество на жените и мажите во политичкото и јавното одлучување.²⁶
16. Согласно членот 9 од Уставот на Северна Македонија, граѓаните се еднакви во своите права и слободи, меѓу другото, и без оглед на нивната полова припадност, и сите граѓани се еднакви пред Уставот и законот. Општото начело на еднаквост повторно се нагласува во одредбите, како што се членот 22 со кој се уредува правото на глас, членот 32 за правото на работа и слободен избор при вработување и членот 44 за пристап до образование.
17. Законот за спречување и заштита од дискриминација од 2020 година (во натамошниот текст “Закон за антидискриминација”)²⁷ ги адресира сите облици на дискриминација, вклучувајќи ја и онаа врз основа на пол, род, сексуална ориентација и родов идентитет. Согласно Законот за антидискриминација, формирана е Комисија за заштита од дискриминација како автономно и независно тело за жалби, и во него се превидени детални постапки за жалби за секое лице кое верува дека било жртва на

²¹ Одлука на Советот на Министри на ОБСЕ бр. 7/09 во врска со Учество на жените во политичкиот и јавниот живот, усвоена на 2 декември 2009 година.

²² Мисија на ОБСЕ во Скопје, Родот е важен! Прирачник за Пратениците и вработените во Собранието за родова еднаквост и зајакнување на жените, 2020 година, стр. 18.

²³ Членот 64 став 5 од Изборниот законик предвидува дека најмалку 40 проценти од кандидатите на кандидатските листи за парламентарните избори (но исто така и во советите на општината) треба да бидат од редовите на помалку застапениот пол што значи дека “на секои три места на листата најмалку едно место му припаѓа на помалку застапениот пол, со барем уште едно дополнително место на секои десет места.”

²⁴ Види во Меѓупарламентарна унија, Parline – глобални податоци за националните собранија, Северна Македонија, последен пат ажурирано во: октомври 2020 година, на https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

²⁵ Мисија на ОБСЕ во Скопје, Родот е важен! Прирачник за Пратениците и вработените во Собранието за родова еднаквост и зајакнување на жените, 2020, стр. 22, во кој се нагласува дека во март 2020 година, во редовите на високи владини назначени лица имало само 5 жени членови во Владата од вкупно 25, и дека на локално ниво имало само 6 жени градоначалници во вкупно 81 единица на локалната самоуправа.

²⁶ Препорака CM/Rec(2003)3 на Комитетот на Министри на земјите членки за балансирано учество на жените и мажите во политичкото и јавното одлучување, усвоена од Комитетот на Министри на 12 март 2003 година на 831-от Состанок на Заменниците Министри.

²⁷ ОБСЕ/ОДИХР издаде нота во врска со предлог-законот од 2018 година, која е достапна на следниот линк: ОБСЕ/ОДИХР Коментари во врска со предлог-законот за спречување и заштита од дискриминација во поранешната југословенска Република Македонија/[OSCE/ODIHR Comments on the draft Law on Prevention and Protection Against Discrimination of the former Yugoslav Republic of Macedonia](https://www.osce.org/odihr/comments-on-the-draft-law-on-prevention-and-protection-against-discrimination-of-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia), 21 февруари 2018 година.

дискриминација во разни сектори во јавниот или приватниот живот. На сличен начин, законот, меѓу другото, предвидува и други, судски правни лекови и санкции.

18. Тековниот Закон за еднакви можности од 2012 година, којшто последен пат беше изменет во 2015 година, има за цел “да воспостави еднакви можности за жените и мажите во политичката, економската, социјалната, образовната, културната, здравствената, граѓанската и која било друга сфера на социјално живеење”. Истиот предвидува разни видови на мерки за обезбедување на таквите еднакви можности и ги утврдува разните јавни и приватни субјекти за имплементација и нивните обврски согласно законот. Понатаму, со Законот за еднакви можности се предвидува формирање на посебни тела кои ќе им помогнат на надлежните органи на државната управа да ги спроведуваат разните стратегии и активности со цел да се обезбедат еднакви можности за жените и мажите во нивните конкретни работни области; така, со Законот за еднакви можности се предвидува формирање на Комисија за еднакви можности за жените и мажите во Националното собрание (член 9), интер-ресорска консултативна и советодавна група (член 10), и координатори за родови прашања на ниво на министерства и локална власт (членови 11 и 14), при што Министерството за труд и социјална политика ја има улогата за координација и надзор врз сите органи на државната управа, како на централно, така и на локално ниво (член 12). Во Поглавјето 5 се наведени клучните елементи што треба да се вклучат во Стратегијата за еднакви можности на Владата, којашто се усвојува за период од 8 години.
19. На сличен начин, со Законот за еднакви можности, во Поглавјето 6 се утврдуваат можностите за “правна заштита” на правото на еднаков третман на жените и мажите, што вклучува постапка за поднесување на претставка, како и референци кои упатуваат на постапката за поднесување претставка пред Народниот правобранител, пред Комисијата за заштита од дискриминација и пред надлежниот суд (член 20). Законот за еднакви можности дополнително утврдува дека Министерството за труд и социјална политика ќе врши надзор врз спроведувањето на законот, додека пак инспекцискиот надзор ќе го врши Државниот инспекторат за труд.
20. Министерството за труд и социјална политика го изготви тековниот Предлог- закон кој, доколку биде усвоен, ќе го замени правосилниот Закон за еднакви можности. Главната измена што се воведува со овој Предлог-закон се однесува на прашањето на координација и надзор врз спроведувањето на законот. Согласно Предлог- законот, клучната улога за координација и надзор врз спроведувањето на законот од страна на надлежните органи на државната управа на централно и локално ниво сега ќе му припаѓа на посебниот Секретаријат формиран за оваа намена од страна на Владата (член 20), и, со определени исклучоци, Министерството за труд и социјална политика нема веќе да ја има таа надлежност. Понатаму, со Предлог-законот се предвидува формирање на Ресурсен Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање (член 25) и Национално координативно тело за родова еднаквост (член 26), што би можело да биде слично на постоечката интер-ресорсна консултативна и советодавна група.

3. ОПШТИ ОДРЕДБИ НА ПРЕДЛОГ-ЗАКОНОТ

21. Првото поглавје од Предлог-законот се однесува на општите одредби со кои се уредува целта и опсегот на Предлог-законот, како и дефинициите и основните принципи на Предлог-законот. Во членовите 1 and 2, целта на Предлог-законот е опишана како обезбедување на родова еднаквост во “сите сфери на социјалното живеење”. Овој израз е донекаде нејасен. Не е јасно дали истиот опфаќа области и од јавното и од приватното живеење.²⁸ Важно е прецизно да се дефинира опсегот на примената на законот, како и видот на јавните и приватните области на живеење во кои истиот се стреми да изврши влијание. Во случај недостатокот на јасност да не е поврзан со англиската верзија на Предлог-законот, се препорачува оваа точка да се разјасни.
22. Изразот “дискриминација” е дефиниран во членот 4 став 21, и во голема мера ја отсликува дефиницијата на дискриминација која подеднакво може да се најде во член 6 од Законот за антидискриминација, како и во клучните елементи на изразот “дискриминација против жените” утврден со членот 1 од КЕДПЖ. **Изготвувачите на законот треба да обезбедат оваа дефиниција да биде иста во сето друго правосилно законодавство.** Истовремено, дефиницијата во членот 4 став 21 утврдува дека со неа се опфатени сите многубројни разни аспекти на дискриминација, вклучувајќи и дејство за “оневозможување на соодветно приспособување и оневозможување на пристапност и достапност на инфраструктурата, добрата и услугите”. Не е јасно за каков вид на однесување овде се дава опис, ниту пак дали овој дел од дефиницијата се чини дека е во согласност со остатокот од дефиницијата со која се предвидени различните видови на дискриминација. **Се препорачува да се разјасни овој дел од дефиницијата.**
23. Горенаведената дефиниција за дискриминација, исто така, опфаќа вознемирување и сексуално вознемирување, но значењето на овие два поими не е објаснето. Ова означува измена во однос на тековниот Закон за еднакви можности, каде во членот 4 ставовите 6 and 7, се дефинирани како родовото така и сексуалното вознемирување.
24. Со оглед на тоа што дефиницијата за дискриминација упатува подеднакво на **вознемирување и на сексуално вознемирување, подобро би било доколку овие два поими исто така се дефинираат и во Предлог-законот, со цел да се обезбеди целосен преглед на тоа кои облици на однесување се сметаат за дискриминаторски. Може да се разгледа и можноста околу дефинирање и на другите облици на дискриминација утврдени во членот 4 ставот 21, имено директната и индиректната дискриминација (при што и двете се дефинирани во членот 4 ставовите 4 и 5 од Законот за еднакви можности), како и повеќекратната и интерсексиската дискриминација, или пак да се упати кон важечките одредби од други закони.**

²⁸ Види, во овој контекст, Комисија на ОН за елиминирање на сите облици на дискриминација, Општа препорака бр. 28 за суштинските надлежности на земјите членки согласно членот 2 од Конвенцијата за елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, КЕДПЖ/С/GC/28, 16 декември 2010 година, став 25.

ПРЕПОРАКА А.

Да се појасни опсегот на Предлог-законот според членовите 1 и 2, а особено изразот “сите сфери на социјално живеење”.

Да се разгледа, дообјасни и засили дефиницијата на изразот “дискриминација” според членот 4 од Предлог-законот.]

4. МЕРКИ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

25. Поглавјето 2 од Предлог-законот се занимава со мерките за родова еднаквост во смисла на членот 7 од КЕДПЖ. Во членот 7 се прави разлика помеѓу постојаните (член 8) и привремените мерки (член 9).²⁹ Врз основа на член 7 став 2, начинот на планирање, усвојување, спроведување, евалуација и следење на мерките за родова еднаквост ќе биде пропишан од страна на Владата во правилник за работа, што ќе се применува од страна на сите субјекти и поединци надлежни за спроведување на законот. Се забележува дека не постојат информации за тоа дали правилникот за работа ќе биде усвоен. **Може да се размисли околу разјаснување на тоа дали и овде ќе се применува временската рамка за усвојување на подзаконските акти во рок од 6 месеци по усвојувањето на Предлог-законот, како што е предвидено со преодните и конечните одредби од Поглавјето 9 (член 36).**
26. Во членот 9 се опишани провизорните или привремените мерки, кои ќе се превземат со цел да се обезбеди целосна родова еднаквост сè до постигнување на de facto еднаквост на лицата или групите врз основа на пол, род или родов идентитет, доколку соодветното разликување (се претпоставува за одредена група) има легитимна цел, а средствата за постигнување на оваа цел се пропорционални. Тие, меѓу другото, вклучуваат мерки за обезбедување на услуги за спречување и заштита од насилство врз жените. **Во однос на последниве наведени (мерки), се препорачува нивниот опфат да се прошири и начелно да вклучува и насилство врз основа на род, имајќи предвид дека со привремените мерки спомнати во членот 9 не само што се предвидува да се зголеми еднаквоста помеѓу жените и мажите, туку и еднаквоста на лицата и групите врз основа на род или родов идентитет.**
27. **Би било корисно да се воведат механизам за следење во однос на горенаведените мерки, со цел да се процени дали истите делуваат во пракса, како и да се утврди во кои области е потребно подобрување.**

ПРЕПОРАКА Б.

Да се разгледа можноста во Предлог-законот да се посочи временска рамка за усвојување на правилникот за работа

²⁹ Види ја во овој контекст Општата препорака бр. 25, член 4 став 1 на Комитетот на ОН за елиминирање на сите облици на дискриминација против жените во врска со привремените посебни мерки.

предвиден со членот 7 ставот 2 (и останатите правилници за работа)

Да се испита можноста да се разгледа членот 9 во врска со привремените мерки, заради обезбедување засилена еднаквоста помеѓу мажите и жените, но исто така и еднаквост на лицата и групите врз основа на род и родов идентитет.

Да се воведе механизам за следење на постојаните и привремените мерки со цел да се процени дали истите делуваат во пракса.

5. СУБЈЕКТИ И МЕХАНИЗМИ ОДГОВОРНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА МЕРКИТЕ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

28. Согласно Предлог-законот, начелно е предвидено да се задржат одреден број на позиции и органи за родова еднаквост кои веќе постојат со цел да помогнат во спроведувањето на Законот за еднакви можности, имено Комисијата за родова еднаквост во рамките на државното Собрание, и координаторите за родова еднаквост и нивните заменици во рамките на министерствата и останатите органи на државна управа и единици на локална самоуправа, како и во комисиите за родова еднаквост во рамките на тие единици.
29. Во дополние на горенаведените тела, со Предлог-законот, исто така, се предвидува да се воспостават нови тела за родова еднаквост во рамките на извршната власт кои ќе помогнат во спроведувањето на законот, имено Секретаријатот за родова еднаквост, Ресурсниот Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање и Националното координативно тело за родова еднаквост. Ова, се чини, е во насока на проследување на препораките на Комитетот на ОН за Елиминирање на сите облици на дискриминација против жените (во натамошниот текст: "Комитет КЕДПЖ") кој во заклучните согледувања во однос на периодичниот извештај на Северна Македонија за 2018 година повторно нагласува дека од суштинско значење е земјата да обезбеди КЕДПЖ да се применува од страна на јавните органи ширум сите сектори на сите нивоа.³⁰ Во подделовите што следат ќе се даде подетален осврт на постојните и новите тела.

5.1. Комисија за родова еднаквост во Собранието

30. Според членот 13 став 1 (6) од Предлог-законот, Собранието ќе формира Комисија за родова еднаквост како постојано работно тело и ќе го определи нејзиниот состав и надлежности. Слична одредба постои и во членот 9, став 4 од тековниот Закон за еднакви можности. Според членот 13, став 4, Собранието е обврзано да го примени начелото на балансирано учество при изборот на составот на своите работни тела.

³⁰ Комитет на ОН за Елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, Завршни согледување во врска со шестиот периодичен извештај на поранешната југословенска Република Македонија, CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 ноември 2018 год, став 10.

31. Членот 14, во ставот 1, во основа ја повторува содржината од членот 13 став 1 (б), без да обезбеди дополнителни информации за можните критериуми за именување на членови во оваа Комисија. **Така, таквите критериуми се препорачува или подетално да се утврдат во членот 14, или првиот став да се избрише како излишен.**
32. Понатаму, не е јасно на што точно се однесува “принципот на балансирано учество” на кој се упатува во членот 13 став 4, а особено каков вид баланс се има предвид – политичка, родова, или и двете. Начелно, разновиден и поизбалансиран родов состав во Комисијата би бил добредојден, имајќи предвид дека сегашните и минатите состави на Комисијата откриваат непропорционално висок процент на жени.
33. Истовремено, доколку начелото на балансирано учество кое се спомнува во членот 13 став 4 во суштина упатува на начелото на балансирано учество предвидено со членот 6 став 3, како и на дефиницијата на еднаква застапеност согласно членот 4 став 1 (13), тогаш тоа би значело дека сите работни тела на Собранието, вклучувајќи ја и Комисијата, би требало да постигнат и одржуваат процент на мажи и жени кој не е помал од процентуалната застапеност на секој од половите во вкупното население. Прашање е дали, барем во моментот, постигнувањето на овој вид квазипаритет на мажите и жените во сите работни тела на Собранието е реално, и дали можеби не е корисно да се разгледаат овие различни одредби со цел утврдување на цели кои би биле малку поостварливи.
34. Дополнително, членот 13 не содржи ниту еден критериум со кој би се обезбедил показател за тоа кога таквиот баланс би се сметал за исполнет. **Добро би било доколку ова, но и целото прашање на балансирано учество, се појасни во Предлог-законот.**
35. Што се однесува до надлежностите на Комисијата, се забележува дека во членот 14 став 2 веќе е обезбедена сéопфатна листа на задачи и надлежности, така што не е очигледно кои дополнителни надлежности националното Собрание ќе ги утврди врз основа на членот 13 став 1 (б) и членот 14 став 1. **Корисно би било доколку со соодветните одредби се обезбеди дополнително појаснување на таа точка.**
36. Понатаму, се забележува дека членот 9 став 5 од Законот за еднакви можности предвидува определени дополнителни надлежности за Комисијата, кои не се содржани во членот 14 став 2 од Предлог-законот, имено разгледување на предлог-закопи и други регулативи кои ги усвојува Собранието, вклучувајќи го и буџетот, со цел вклучување на родовиот концепт во истите. Ова, секако, може да се смета дека потпаѓа под општата обврска на сите јавни субјекти да обезбедат вклучување на родовото прашање според членот 10 став 1. Сепак, **се предлага, заради целосност, листата на надлежности на Комисијата според членот 14 став 2 да се дополни со преглед на предлог-законите.**

ПРЕПОРАКА В.

Да се појасни значењето на начелото за балансирано учество, кое треба да се земе предвид во однос на составувањето на работните тела во Собранието согласно членот 13 став 4.

Да се разгледа и засили листата на надлежности на Комисијата согласно членот 14 став 2.

5.2. Тела за родова еднаквост во рамките на извршната власт

37. Како и во тековниот Закон за еднакви можности (член 11 став 4), членот 16 став 2 од Предлог-законот предвидува посебно работно место советник/координатор за родова еднаквост во министерствата и во органите на државната управа. Со Предлог-законот се утврдува работните места да бидат со полно работно време; согласно членот 7 од Уредбата на Владата за опис на категории и нивоа на работните места на административните службеници од 2014 година, усвоена според членот 22 ставот 3 од Законот за административните службеници, посебните работни места утврдени со Предлог-законот се наменети за раководење на административните службеници кои се независни во спроведувањето на своите задачи и кои известуваат директно пред секретарот на државната институција. Ова високо позиционирање на работното место советник/координатор за родова еднаквост има за цел да обезбеди можност за соодветните државни службеници ефективно да ги спроведуваат своите задачи како стручни координатори во врска со сите прашања коишто се однесуваат на спроведувањето на законот.
38. Со членот 24 од Предлог-законот се воведува нов Секретаријат за родова еднаквост кој треба да биде формиран од страна на Владата. Главната цел на Секретаријатот е да го координира работењето на Владата и на органите на државната управа, вклучувајќи ги и телата на локалната самоуправа, во спроведувањето на законот. На тој начин тој ги превзема задачите коишто тековно се во надлежност на Министерството за труд и социјална политика (член 12 од Законот за еднакви можности).
39. Формирањето на таквиот Секретаријат како посебно тело во рамките на извршната власт кое ќе биде задолжено за координација и мониторинг на работењето на сите министерства и административни тела во однос на унапредувањето на родовата еднаквост и спроведувањето на законот бара да се извршат неопходни законски измени во внатрешната организација на извршната власт, **а неговото место во структурната поставеност на извршната власт треба да биде појасно формулирано.** Формирањето на Секретаријатот, исто така, се чини дека ја проследува препораката од 2018 година на Комитетот КЕДПЖ за зајакнување на капацитетот и овластувањето за одлучување на соодветното координативно тело во Северна Македонија (во тоа време сè уште Сектор за еднакви можности во Министерството за труд и социјална политика), како и да се размисли околу негово промовирање на ниво на министерство со цел да се обезбеди ефективно управување со националната машинерија за унапредување на жените.³¹

³¹ Комитет на ОН за Елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, Завршни согледување во врска со шестиот периодичен извештај на поранешната југословенска Република Македонија, CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 ноември 2018 год, став 16.

40. Истовремено, **потребно е да се доделат доволно средства за кадрово екипирање на овој Секретаријат со лица кои ќе бидат висококвалификувани во областа на родовата еднаквост, како и да се обезбедат доволно обуки за родова еднаквост и за вклучување на родовите прашања со цел да се обезбеди непречено спроведување на координацијата околу прашањата на родова еднаквост.**³²
41. Доколку сега, Секретаријатот, согласно она што е утврдено со членот 24 од Предлог-законот, ќе претставува главното тело за координација и мониторинг во областа на родовата еднаквост, не е јасно зошто, согласно членот 16 став 4 и членот 19 став 10, Министерството за труд и социјална политика е тоа што треба да ги пропишува формата и содржината на годишните извештаи што министерствата и единиците за локална самоуправа треба да ги доставуваат до Секретаријатот согласно членот 16 став 1 (9) и членот 19 став 6. **Согласно новиот пристап којшто сега се предвидува со Предлог-законот, би било поконзистентно доколку Секретаријатот биде тој што ќе ги пропишува формата и содржината на овие извештаи; соодветните одредби треба соодветно да се прилагодат.**
42. Со членот 25 од Предлог-законот се предвидува формирање на нов Ресурсен Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање, како неопходен чекор со кој ќе се обезбеди клучните методологии и техники во однос на овој вид креирање политики и буџетирање да се промовираат и пренесуваат во релевантните државни тела. Истовремено, **важно е јасно да се дефинираат улогите и одговорностите на овој Ресурсен центар и на Секретаријатот со цел да се избегнат преклопувања и спротивставени мандати.**
43. **Се препорачува да се наведе каде во рамките на државната управа ќе биде сместено ова тело, а посебно дали ќе биде дел од Секретаријатот или пак ќе биде самостојно тело, и на кој начин ќе соработува со Секретаријатот и со министерствата и другите тела во државната управа со цел да може да му се обезбедат доволно практични информации за неговите натамошни истражувања.**
44. Дополнително, согласно членот 26, Владата се обврзува да формира Национално координативно тело за родова еднаквост, кое, согласно ставот 4 од оваа одредба, ќе вклучува членови од редовите на граѓанските организации, здруженија на работодавачи, синдикати, и стручни лица, избрани по јавен оглас. Со Националното координативно тело ќе претседава Министерот за труд и социјална политика (член 26 став 6).
45. Природата и надлежностите на ова тело не се утврдени во членот 26. Врз основа на она што е познато околу неговиот состав, се претпоставува дека ова тело е слично на меѓу-ресорската консултативна и советодавна група во моментот опишана во членот 10 став 6-8 од Законот за еднакви можности. Меѓу-ресорската консултативна и советодавна група согласно законот во моментот има задача за унапредување и вршење мониторинг врз вклученоста на родовите аспекти во општите политики на сите јавни институции, во соработка со социјалните партнери, како и за вршење мониторинг врз напредокот во усогласување на националното

³² Комитет на ОН за Елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, Завршни согледување во врска со шестиот периодичен извештај на поранешната југословенска Република Македонија, CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 ноември 2018 год, став 16.

законодавство со законодавството на ЕУ, и во давање насоки во процесот на изготвување на Стратегијата за родова еднаквост како и следење на периодичните извештаи од институциите.

46. Со цел појаснување на улогата на Националното координативно тело, **корисно би било доколку се прецизираат неговите задачи и надлежности во членот 26 од Предлог-законот. На сличен начин, оваа одредба треба да појасни дали, освен Министерот за труд и социјална политика, ќе има и други државни службеници како дел од ова тело, и доколку да, кои ќе бидат тие.** Овде треба да се има предвид дека во моментот лица со државни службени овластувања/раководни државни службеници се дел од меѓу-ресорската консултативна и советодавна група заедно со претставници од граѓански организации, здруженија на работодавачи, стручни лица, претставници на локалната самоуправа, синдикати и други субјекти. Понатаму, **корисно би било да се специфицираат различните улоги на Националното координативно тело и на Секретаријатот, и на кој начин овие две тела ќе соработуваат и ќе ја координираат својата работа. Модулите за обука сврзани околу разните прашања за родова еднаквост треба да им се понудат на членовите на ова тело, подеднакво на мажите и на жените.**
47. Конечно, **членот 26 треба да посочи дали Раководителот на Секретаријатот, или кој било друг член на Секретаријатот треба, исто така, да биде и член на Националното координативно тело, нешто што би можело да биде корисно во смисла на обезбедување координација помеѓу овие две тела.**

ПРЕПОРАКА Г.

Да се појасни каде ќе биде сместен Секретаријатот што се предвидува да се формира согласно членот 24 и да се обезбедат доволно средства и обука со цел истиот да може соодветно да си ги исполнува своите задачи.

Да се разгледа улогата на Министерството за труд и социјална политика во однос на известувањето предвидено со членот 16 ставот 4 и членот 19 ставот 10.

Јасно да се дефинираат улогата и надлежностите на Ресурсниот Центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање согласно членот 25 и да се појасни каде истиот ќе биде сместен во рамките на државната управа, како и на кој начин истиот ќе соработува со Секретаријатот и другите јавни тела; потребно е да се обезбедат доволно ресурси со цел да се овозможи ефективност на ова тело.

Да се прецизираат задачите и надлежностите на Националното координативно тело во членот 26, да се прецизира на кој начин тие ќе се разликуваат од оние на Секретаријатот, и да се појасни на кој начин двете тела ќе соработуваат.

5.3 Тела за родова еднаквост на локално ниво

48. На локално ниво, во членот 19 се прецизираат надлежностите и задачите на единиците на локална самоуправа согласно Предлог-законот, а според ставот 8 од истиот член се предвидува назначување на советници/координатори за родова еднаквост и нивни заменици, кои на локално ниво ќе исполнуваат слични задачи како и нивните колеги во министерствата и органите на државната управа на централно ниво. Таквите советници/координатори веќе се предвидени со тековниот Закон за еднакви можности во членот 14 став 8.
49. Во овој контекст може да се забележи дека во своите завршни согледувања во врска со периодичниот извештај на Северна Македонија за 2018 година, Комисијата КЕДПЖ има изразено загриженост во однос на ограничената ефективност на Законот за еднакви можности, особено на општинско ниво.³³ Во Предлог-законот, во членот 20 се обезбедува опис на природата и задачите на Комисијата за родова еднаквост формирана на ниво на секоја единица на локална самоуправа. Формирање на слични комисии е предвидено и со членот 14 став 5 и 6 од Законот за еднакви можности, и се поздравува фактот што активностите на овие тела сега се детално опишани во Предлог-законот, што, пак, би можело да помогне во зголемувањето на нивната ефективност. **Потребно е да се извршат измени во Законот за локална самоуправа со кои ќе се отслика постоењето на таквите комисии** (доколку важечкото предлог-законодавство не е веќе изготвено). Дополнително, **можеби ќе биде корисно да се предвидат редовни обуки во врска со релевантните прашања за родова еднаквост, поеднакво и за мажите и за жените кои членуваат во тие комисии.**
50. Во членот 20 став 2 се посочува дека надворешни членови, претставници на здруженија, социјални партнери и други може да учествуваат во работата на комисиите. **Сепак, корисно би било во оваа одредба да се прецизира на кој начин ќе се бираат таквите надворешни членови и дали истите ќе бидат постојани членови на комисиите, или пак би биле поканети да присуствуваат само на определени сесии врз ад хок основа (и доколку тоа е така, врз основа на кои критериуми).**

ПРЕПОРАКА Д.

Во Законот за локална самоуправа да се додадат референци во однос на локалните комисии за родова еднаквост и да се појасни учеството во таквите комисии согласно членот 20 став 2.

Да се предвидат редовни обуки за мажите и жените кои членуваат во комисиите за родова еднаквост.

5.4 Други субјекти одговорни за спроведување на законот

51. Освен во врска со улогата на националното Собрание и државната управа, Предлог-законот, попрецизно во членовите 21, 22 и 23, обезбедува, исто така, и опис на улогата на Националните институции за човекови права (во

натамошниот текст: “НИЧП”), средствата за јавно информирање и политичките партии во насока на спроведување на законот. Овие субјекти, исто така, се спомнати и во членовите 12, 16 и 17 од тековниот Закон за еднакви можности.

52. Согласно членот 21, Народниот правобранител и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација се надлежни за “преземање мерки за спречување и заштита на правата на жените и мажите согласно закон” и за назначување на координатори и нивни заменици од редовите на своите вработени за остварување на таа цел. Како што е случајот со тековниот член 12 од Законот за еднакви можности, **можеби ќе биде од помош доколку се прецизира, исто така, и улогата на НИЧП како механизам за постапување по жалби во областа на дискриминација врз основа на пол, род или родов идентитет, или пак доколку се вклучи референца што ќе упатува на соодветните закони. Понатаму, потребно е уште на самиот почеток да се доделат доволно ресурси, како и да се обезбеди соодветна обука за оние вработени лица кои се назначени како координатори и заменици координатори, со цел да им се овозможи да ги исполнуваат своите задачи на ефективен и одржлив начин.**³⁴
53. Понатаму, се забележува дека, додека членот 14 во однос на Комисијата за родова еднаквост во Собранието, како и соодветните одредби кои се однесуваат на советниците/координаторите за родова еднаквост во министерствата/ органите на државната управа и во единиците на локална самоуправа (членови 16 и 19) се мошне конкретни во врска со соработката со други тела, **НИЧП не се вброени меѓу тие тела; ова треба да се поправи.**
54. Во однос на средствата за јавно информирање, со членот 22 став 2 се предвидува дека лицата треба да се прикажуваат и претставуваат во средствата за јавно информирање на “ненавредлив, неомаловажувачки и непонижувачки начин, врз основа на пол, род и родов идентитет, како и да не се делува во насока на продолжување на идеите на инфериорност на жените или стереотипните улоги на жените и мажите или други стереотипни улоги во врска со пол, род и родов идентитет”. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги се спомнува како тело за мониторинг кое разгледува и известува за начинот на кој мажите и жените се прикажани и претставени во медиумските програмски концепти и содржини.
55. Додека таквиот обид да се намали негативното, дискриминаторско и понижувачко прикажување на жените се смета како позитивен, важно е да се обезбеди таквиот мониторинг да не доведе до непотребно мешање или цензура на медиумите. Понатаму, заради прешироката природа на членот 22 став 2, тешко е да се замисли на кој начин овој вид на одредба би можел да се спроведе во пракса без притоа да се има непотребно мешање во автономноста и слободите, а особено во слободата на изразување на медиумите. Така, на пример, прикажувањето на стереотипните улоги во врска со пол, род и родов идентитет во медиумското известување или продукција не мора да има за цел деградирање или понижување. Во овој контекст, исто така, се потсетува дека Европскиот суд за човекови права

³⁴ Комитет на ОН за Елиминирање на сите облици на дискриминација против жените, Завршни согледување во врска со шестиот периодичен извештај на поранешната југословенска Република Македонија, CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 ноември 2018, став 18.

има прецизирано дека со слободата на изразување според членот 10 на ЕКЧП се штитат не само „оние информации или идеи кои се поволно добиени или се сметаат за ненавредливи или индиферентни, туку, исто така, и оние што навредуваат, шокираат или вознемируваат“.³⁵ **Така, се препорачува да се разгледаат горенаведените одредби, и да се ревидираат или избришат со цел да се обезбеди усогласеност со клучните меѓународни стандарди за човекови права.**

56. Членот 23 од Предлог-законот ги обврзува политичките партии да следат и известуваат за начинот на кој жените и мажите се претставени во рамките на нивните внатрешни органи. Понатаму, политичките партии се обврзуваат да изготвуваат програми за унапредување на родовата еднаквост и истите да ги објавуваат на своите веб страници, како и да вршат редовна родова ревизија.
57. Многу партии во земјите учеснички на ОБСЕ и државите членки на Советот на Европа ја имаат експлицитно воведено можноста, па дури и обврската, за воведување на посебни мерки со цел обезбедување еднакви можности за учество на жените и мажите во партиските процеси. Овие посебни мерки не треба да се сметаат за дискриминаторски.³⁶ Политичките партии може, на пример, да воведат одредби во својот статут за промовирање на родовата еднаквост. Тие би можеле да вклучуваат, на пример, минимум претставување на секој од половите или делот на жените во структурите на одлучување, изборните листи, во именувањата и назначувањата. Понатаму, родовата еднаквост би можела да се спомне како основна вредност во статутот, политиките и програмите на партиите.³⁷
58. Додека овде се поздравува намерата за засилување на родовата еднаквост во политичките партии, важно е обврските коишто се наметнуваат на ниво на закон, како што е, на пример, задолжителната ревизија, да не ја надминуваат автономноста на политичките партии којашто е заштитена со нивното право на слобода на здружување.³⁸ **Затоа се препорачува да се разгледа оваа одредба, и да се обезбеди усогласеност на Предлог-законот со клучните стандарди за слободата на здружување.**

ПРЕПОРАКА Ѓ.

Во Предлог-законот да се утврди улогата на НИЧП како механизам за постапување по жалби во областа на дискриминација врз основа на пол, род или родов идентитет, или да се вклучат референци што ќе упатат на соодветните закони; да се обезбеди доделување на доволно средства за НИЧП, заедно со соодветна обука, со цел

³⁵ Европски суд за човекови права: *Handyside v United Kingdom*, бр. 5493/72, пресуда од 7 декември 1976, став 49 и *Observer and Guardian v the United Kingdom*, бр. 13585/88, пресуда од 26 ноември 1991, став 59.

³⁶ Комитет КЕДПЖ, Општа препорака бр. 23: Политичко и јавно живеење (1997), A/52/38/Рев.1, став. 47, во која се вели дека обврската за елиминирање на сите облици на дискриминација во сите сфери на јавното и политичкото живеење вклучува мерки што се наменети да ги: “Охрабрат невладините организации и јавните и политичките здруженија да усвојуваат стратегии кои го охрабруваат претставувањето и учеството на жените во нивната работа.”

³⁷ Види во Заедничкото упатство за Регулативата за политички партии издадено од ОБСЕ/ОДИХР и Европската комисија за демократија низ право (Венецијанска комисија) во 2020 година (второ издание), став. 160.

³⁸ Види во Заедничкото упатство за Регулативата за политички партии издадено од ОБСЕ/ОДИХР и Европската комисија за демократија низ право (Венецијанска комисија) во 2020 (второ издание), во кое се утврдува дека внатрешните функции и процеси на политичките партии треба начелно да бидат ослободени од државно мешање, и дека државната контрола врз политичките партии треба да биде минимална (став 151 и 154).

истите да може соодветно да ги исполнуваат своите улоги согласно Предлог-законот.

Да се засилат членовите 14, 16 и 19 од Предлог-законот преку вклучување на референца што упатува на соработка на релевантните тела за родова еднаквост со НИЧП; слични одредби треба да се воведат и за новоформираните тела утврдени во Предлог-законот.

Да се разгледаат членовите 22 и 23 со цел да се обезбеди следење на средствата за јавно информирање, како и усогласеност на обврските наметнати врз политичките партии со меѓународните стандарди за човекови права.

6. ПРАВНИ ЛЕКОВИ И САНКЦИИ

59. Во Поглавјето 6 од Предлог-законот опишани се можностите за судска заштита за лицата кои веруваат дека нивните права на еднаков третман врз основа на пол, род и родов идентитет се повредени (член 27 став 1). Ова се разликува од членот 20 од тековниот Закон за еднакви можности, со кој се обезбедени не само правни лекови, туку и постапка за административна жалба и постапка пред Народниот правобранител и Комитетот за спречување и заштита од дискриминација во такви случаи.
60. Заради целосност, **се советува во Предлог-законот да се предвидат евентуални правни лекови или механизми за жалба и/или да се упати кон важечкото законодавство, како и да се вклучи посебна референца кон механизмите за жалба пред НИЧП.**
61. Понатаму, не е јасно зошто административниот правен лек за жалби против нееднаков третман (тековно предвиден во членовите 20-32 од Законот за еднакви можности е отстранет, имајќи предвид дека со истиот би им се овозможило на органите на државната управа да отстрануваат потенцијално дискриминаторски правила и практики, па на тој начин би можеле да помогнат во зголемување на свесноста за прашањата за родова еднаквост во јавната администрација). Понатаму, овој вид на механизам за административни жалби, исто така, би помогнал во намалувањето на бројот на предмети во судска постапка. **Се препорачува релевантните чинители и носители на одлуки да го преиспитаат ова прашање и да размислат околу повторно воведување на системот за административни жалби.**
62. Во врска со судските правни лекови опишани во Поглавјето 6 од Предлог-законот, се забележува дека ова, во голема мера, ги одразува тужбите по основ на дискриминација опишани во Законот за антидискриминација, вклучувајќи го и пренесувањето на товарот на докажување, што во таа смисла се поздравува. **Понатамошните заштитни мерки би можеле да вклучуваат одредена заштита или имунитет за сведоците кои работат во соодветните правни субјекти и кои даваат изјави пред судот во име на жртвите, како и општи клаузули за заштита на укажувачите.**
63. **Истовремено, може да се разгледа можноста во Предлог-законот, исто така, да се додадат и упатувања кон дополнителни елементи на тужбите за заштита од дискриминација, како на пример, опција за тужби *actio popularis* (член 35 од Законот за антидискриминација) и учество на**

трети страни во тужбата (член 40 од Законот за антидискриминација). Исто така, преку одредбата за правна помош, во случај истата сè уште да не е обезбедена, може да им се помогне на лицата од руралните средини, лицата со ниски примања или оние во неповолна положба да може исто така да имаат пристап до правни лекови.

64. Прекршоците и соодветните глоби опишани во член 32 во Поглавје 7 од Предлог-законот, во голема мера, се однесуваат на неисполнувањето на барањата на јавните или другите субјекти во врска со ангажирање на специјални советници / координатори или во врска со известувањето, но не содржат никакви информации за видовите глоби коишто субјектите или лицата се очекува да ги платат доколку ги прекршат правата на лицата за еднаков третман според членот 27. Се претпоставува дека ова е заради фактот што законодавецот се стремел сите тврдења за дискриминација да ги префрли во Законот за антидискриминација, но тоа би се сметало неконзистентно во смисла на обезбедувањето судски лекови за нееднаков третман врз основа на пол, род или родов идентитет според членот 27, а притоа да не се обезбедат какви било информации за видовите глоби предвидени за таквото однесување. **Би било појасно и многу покомпатибилно со начелата на законитост и предвидливост на законодавството доколку таквите парични казни повторно се воведат во Предлог-законот, или доколку се упати на конкретни правила во врска со прекршоци во такви случаи,** попрво отколку да се оставаат општи референци содржани во членовите 34 и 35 од Предлог-законот.

ПРЕПОРАКА Е.

Во Предлог-законот повторно да се воведат сите можни правни лекови и механизми за жалби, вклучувајќи и референци кои упатуваат на механизмите за постапување по жалби пред НИЧП.

Да се процени и размисли околу тоа во Предлог-законот повторно да се воведат механизмот за административни жалби или да се вклучат референци што ќе упатуваат на соодветните закони.

Да се додадат одредени заштитни мерки во судските постапки и да се обезбедат референци што ќе упатуваат на дополнителни елементи што се користат во тужбите согласно законот за антидискриминација, како што се тужбите *actio popularis* и учество на трети страни и, по потреба, да се предвиди правна помош за таквите постапки.

Во Предлог-законот да се разгледаат и обезбедат повеќе детали околу санкциите, како што се различните видови глоби, или да се обезбедат референци што ќе упатуваат на специфичните правила за прекршоци што се применуваат во такви случаи.

7. ПРЕПОРАКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВААТ НА ПОСТАПКАТА ЗА ИЗГОТВУВАЊЕ И УСВОЈУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГ-ЗАКОНОТ

7.1. Проценка на влијанието и партиципативен пристап

65. Земјите учеснички на ОБСЕ се залагаат законодавството “да се усвојува на крајот на јавна постапка, а регулативите да се објавуваат, при што тоа претставува услов за нивна применливост” (Копенхашки документ од 1990 година, став. 5.8).³⁹ Понатаму, во клучните заложби се утврдува дека “[законодавството ќе биде формулирано и усвоено како резултат на отворен процес во кој ќе биде отсликана волјата на граѓаните, било непосредно или преку нивните избрани претставници” (Московски документ од 1991 година, став 18.1).⁴⁰ Исто така, во листата за проверка за владеење на правото на Венецијанската комисија се нагласува дека јавноста треба да има вистинска можност да дава свој придонес.⁴¹ Како што конкретно се препорачува во неодамнешната Прелиминарна проценка на ОБСЕ/ОДИХР за законодавниот процес во Република Узбекистан, “[јавните консултации треба да бидат рутинско обележје [и] значаен дел од секоја фаза на законодавниот процес, особено во Законодавно-правната комора”.⁴²
66. Може да се разбере дека законодавецот консултирал одреден број на чинители при изготвување на Предлог-законот, вклучително и разни делови од извршната власт, како и Институтот за човекови права, Народниот правобранител, и разни граѓански организации. Мисијата на ОБСЕ во Скопје и Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на ОН беа, исто така, консултирани. Овој пристап го поздравуваме и истиот е во согласност со заложбите на ОБСЕ.
67. За да може консултациите во врска со предлог-законите да бидат ефективни, потребно е истите да бидат инклузивни и да вклучуваат консултации и коментари од јавноста, вклучувајќи го и граѓанското општество.⁴³ Исто така, истите треба да им обезбедат доволно време на чинителите да ги подготват и достават своите препораки во врска со предлог-законот, додека пак државата треба да воспостави механизам за добивање соодветни и навремени повратни информации преку кои јавните органи ќе може да ги препознаат и одговорот на придонесите, како и да обезбедат јасна оправданост за вклучување или невклучување на определени коментари/предлози.⁴⁴ Со цел да може да се гарантира ефективното учество, механизмите за консултација мора да дозволат инпут во раната фаза, но *и во текот на целиот процес*,⁴⁵ што значи не само при изготвување на предлог законите од страна на надлежните министерства, туку и кога по однос на истите се води дискусија во парламентот (на пример, преку организирање на јавни расправи). Додека волјата за организирање јавни консултации во текот на постапката за изготвување на законот се

³⁹ Достапен на <<http://www.osce.org/fr/odihr/elections/14304>><http://www.osce.org/fr/odihr/elections/14304>>.

⁴⁰ Достапен на <<http://www.osce.org/fr/odihr/elections/14310>><http://www.osce.org/fr/odihr/elections/14310>>.

⁴¹ Види во Венецијанската комисија, *Листа за проверка на владеење на правото*, CDL-AD(2016)007, Дел II.A.5.

⁴² Види во ОБСЕ/ОДИХР, *Прелиминарна проценка на законодавниот процес во Република Узбекистан*, (11 декември, 2019 година), Препорака Ј

⁴³ Специјален известувач на ОН за слобода на религијата или верувањето, *Извештај од мисијата во Узбекистан од 2018 година*, A/HRC/37/49/Дополнение 2, 22 февруари 2018, став 101 (б).

⁴⁴ На пр. види во., *Препораки за зголемување на учеството на здруженијата во процесите на јавно одлучување* (од учесниците на Форумот на граѓанско општество организиран од ОБСЕ/ОДИХР на маргините на Дополнителниот состанок за човековата димензија за слободата на мирно собирање и здружување одржан во 2015 година), Виена 15-16 април 2015 година.

⁴⁵ На пр. види во., *оп. цит.* фуснота 90, Дел II, Поддел Е од Правото на учество во јавни работи (Упатства за заштита на бранителите на човековите права на ОБСЕ/ОДИХР од 2014 година).

поздравува, модалитетите на јавни консултации и прашањето дали постои механизам за соодветни и навремени повратни информации е подеднакво важно и одредува дали јавните консултации биле или ќе бидат ефективни и инклузивни како што погоре се споменува.

68. Имајќи го предвид потенцијалното влијание на Предлог-законот врз еднаквото остварување на човековите права и фундаментални слободи за сите родови, од суштинска важност ќе биде да се спроведе длабинска проценка на влијанието на регулативата, вклучувајќи ги човековите права и родовата усогласеност. Таквиот вид на проценка на влијанието треба да содржи правилна анализа на проблемот, преку користење на техники засновани врз докази преку кои ќе може да се утврди најефективната и најефикасната опција на регулатива.⁴⁶ Во случај таквата проценка на влијанието сè уште да не е спроведена, **законодавецот се охрабрува да превземе таков длабински преглед со цел да ги идентификува постоечките проблеми и соодветно да ги прилагоди предложените решенија.**
69. Во смисла на горенаведеното, како што законодавниот процес ќе продолжува понатаму да се одвива, јавните органи се охрабруваат да обезбедат Предлог-законот да биде предмет на понатамошни инклузивни, широки и ефективни консултации со широка и разновидна група на чинители во сите сфери на јавното и приватното живеење, вклучувајќи го и граѓанското општество, (особено организациите кои работат на унапредувањето на правата на жените), но, исто така, и со претставници од малцинските заедници и загрозените групи, притоа нудејќи еднакви можности за учество на жените и мажите од различно потекло. Согласно горенаведените начела, таквите консултации треба да се одвиваат навремено, во сите фази од постапката на изготвување на законот, вклучително и кога истата е влезена во собраниска процедура. Како важен елемент на праксата на добро изготвување на закони, треба да се воспостави систем на конзистентно следење и евалуација на спроведувањето на законот преку кој ќе се обезбеди ефикасно евалуирање и ефективност на Предлог-законот од моментот на неговото усвојување.⁴⁷

7.2. Родово неутрално изготвување на закони

70. Позитивно се забележува дека, начелно, Предлог-законот користи родово неутрална терминологија. Сепак, одредени одредби сè уште упатуваат на користење на само машката форма на терминот во однос на поединци кои заземаат одредени службени позиции или кои припаѓаат на определена категорија, што имплицитно укажува на тоа дека таквата позиција ја зазема само машко лице. Понатаму, во некои случаи, машките форми “него/негов” сè уште се користат наместо “него или неа”/“негов или нејзин” (член 33 од Предлог-законот). Воспоставената меѓународна пракса бара законите да се изготвуваат на родово неутрален/чувствителен начин.⁴⁸ Се препорачува

⁴⁶ Види на пр. во., ОДИХР, [Прелиминарна проценка на законодавниот процес во Република Узбекистан](#) (11 декември 2019 година), Препораки Ј и К; и Венецијанска Комисија, [Листа за проверка на владеење на правото](#) CDL-AD(2016)007, Дел II.A.5.

⁴⁷ Види на пр. во., ОЕЦД, [Меѓународни практики за екс-пост евалуација](#) (2010).

⁴⁸ Види на пр. во., ОДИХР, [Коментари во врска со Законот за Собрание и Деловникот за работа на Собранието од родова перспектива и перспектива на различност](#) (2020), став 105-107; и [Изготвување на закони што функционираат за жените и мажите: Практичен водич за родово-чувствително законодавство](#) (2017), стр 63. Види, исто така, и во Економско-социјалната

секогаш кога за тоа постои можност, а под претпоставка таквиот впечаток да не е заради погрешен превод, називот на носителите на работните места или определени категории на поединци да се прилагодат така што ќе се користи родово неутрален збор. Како алтернатива на тоа, множинската форма на соодветната именка може да се користи наместо еднина (на пр., тие или нивни) или се препорачува да се користат и машката и женската форма на зборот, на пример “негов/нејзин” или “него/неа”.⁴⁹

ПРЕПОРАКА Ж.

Да се обезбедат соодветни и широкораспространети јавни консултации за време на следната фаза од постапката за изготвување на законот. Да се изврши преглед на Предлог-законот и да се обезбеди користење на родово неутрална терминологија ширум текстот.

[КРАЈ НА ТЕКСТОТ]

комисија за Западна Азија (ЕСКЗА), [Родово-чувствителен јазик](#) (2013); Европски парламент, [Резолуција за родово вклучување](#) (2019); Совет на Европската Унија, [Инклузивна комуникација во ГСИ](#) (2018); и во [Торбата со алатки за родово-чувствителна комуникација](#) на Европскиот институт за родова еднаквост (2018).

⁴⁹Види исто во., ОДИХР, [Извештај за проценка на законодавниот процес во Република Ерменија](#) (октомври 2014 година), ставови 47-48.